

Վ Ա Յ Ր Ե Ն Ի Ն Ե Ր Ի Կ Ր Օ Ն Ը .

(Շ-ր-ւ-ն-ի-ն-ն Ա-ր-ր-ր 4884 Հ-ի-ր-է-ժ-է-ր) .

Խիստ շատերը կան, որ վայրենիների վերայ արհամարհական աչքով կնային, այս պատճառով, իբր թէ քաղաքակրթութիւնը նոցա մերձենալով՝ հոգիներն չազնուացներ եւ զօրացներ, այլ միայն նոցա անկումը կփութացնէ։ Բայց այս տեսակ դրութիւն քարոզող անձերն ի հօրիէ կմոռանան, որ այս օրս քաղաքակրթութեան կարապետ եղող ազգերն ասկէ հազար տարի յառաջ նոյնպիսի վիճակի մէջ էին, եւ թէ՛ ոչ Գաղղիացիներն եւ ոչ Գերմանացիները փճացան Հռովմէական քաղաքակրթութեան նոցա երկիրը մուտ գործելովը։ Մեք իսկ բազմաթիւ եւ փառաւոր օրինակներ կոեսնենք, որով կապացուցուի թէ վայրենիներն ընդունուի են զարգանալու, եւ եթէ այս տեսակ պատահմունքները շատ հազուադիւր լինէին եւս՝ սակայն բաւական փաստ է թէ՛ վայրենիներն ընդունուի են բարեճնութեան։ Ինչպէս գործը կցուցնէ՝ շատ վայրենիներ կան, որ քաղաքակրթութեան մերձենալով՝ ամենեւին չոչնչացան։ 1732 էն դեռ յառաջ եղուիտները Պարագուայի մէջ 140 հազար հնդիկ քրիստոնեայ դարձուցին եւ 33 գիւղերի բաժանելով՝ նոցա այնպէս զարգացուցին եւ այն նոր տէրութիւնը այնպէս օրինակելի եղանակով կառավարեցին, որ եղութաւան կարգին ռիերիմ՝ թշնամիներն էլ չեն կարող նոցա չգողել։ Ժամանակակից մատենագիրները կասեն թէ՛ Պարագուայի հասարակապետութեան մէջ տիրած խաղաղութիւնը — ուր թէպէտ բազմաթիւ ցեղեր խառնուած են՝ չնկատուիր ցեղական տաեւութիւն, որ ուրիշ պետութիւնների մէջ կորսաւրեր հետեւանք ունի, — պէաք է վերագրել վերոյիշեալ ժողովրդական կրթութեան աշխարհաշէն ազդեցութեանը։ Մեկսիկայի այժմեան ժողովրդի կէս մասը հնդիկ ցեղէ են, որոց մեծ մասը աշխատասէր երկրագործներ եւ ճարտարարուեստաւորներ դարձած են, ինչպէս նաեւ Կարայիբ ցեղը։ Հասարակածի բոլոր հնդիկները, որ Կոլոսուանեան բարբառով կիսօրին՝ իւրեանց արտաքին ձեւն երբէք չփոխեցին Պիզարրոյի յարձակումներէն զկնի, կգրէ Զիման, այլ իւրեանց հազուստի ձե-

ւը, բարոյքն ու սովորութիւնները պահեցին: Նոքաուրիշ ցեղերի հետ չեն խառնուեր եւ աճելով կբազմանան, մինչդեռ սպիտակ եւ խառնուած ցեղերն հեռոցհեռ պահպանելու վերայ են, սկսեալ այն օրերէն՝ երբ նոր գաղթողների թիւը պահպանեցաւ: Նառ վայրենիներ մեծ փափագով լուսաւորութեան կհետեւին, եւ եթէ նոցա փորձերը չեն յաջողիր, այս տեղ յանցանքը միայն նոցանք չէ: Հերնգուտէրները 1792 ին Հարաւ. — Ափրիկէում երբ Գնադէնաալի գաղթականութիւնը հաստատեցին, Հոտտէնտոտներին կնկարագրէին իբրեւ խաղաղասէր հովիւներ մարութիւնքով եւ լուսաւորութեան շատ ընդունակ: Ժամանակ անցնելէն ետքը նոյն խոյ Բուրմէնների վայրենի ցեղերն երկարատեւ թըշնամութենէ ետքը, հաշտութեան գաշն երբ կապուեցաւ, գաղթականներին գիմեցին, խնդրելով՝ որ իրենց եւս այնպիսի վարժապետներ տան, ինչպէս Հոտտէնտոտներին: Աւերի ազատ գաղթականութիւնը, Նիբերիայ, որ հիմնուեցաւ 1824 ին Հիւսիս — Ամերիկայի մարդասիրական ընկերութեան ձեռքով Մէզիւրադոյ հրուանգանի քով Ափրիկէի արեւմտեան ափը, «պղպեղի եղր» կոչուած տեղում, — 1850 թուին 1,800 քաւ. մղ. տարածութեամբ երկիր եւ 15,000 սեւամորթ բնակիչ ունէր: 1862 ին արդէն կէս միլիոն ժողովուրդ կարայնակ, որոց 484,000 սեւերը Ափրիկէումն էին ծնած եւ գաղթականութեան երկրի եղերական գիծը 600 անգղ. մղոնի կհասներ — կտեղեկագրէ Քալստոն հիւպատոսապետը, Նիբերեան՝ Ամերիկայի քաղաքակրթութեան եւ բողոքականութեան վարժոցն է Ափրիկէի մէջ: Նա հասարակապետական կառավարութիւն ունի, եւ չորս կամսութեան է բաժանուած, որոցմէ ամեն մէկը երկուքական պատգամաւոր կյուզարկէ ի ծերակոյտն, ասիէ զառ ամեն 10,000 հոգիի համար մի պատգամաւոր կյուզարկեն ներկայացուցիչ ժողովը: Այն Ափրիկեցիներն, որ եւրոպական կարգ ու սովորութիւններին կվարժուին եւ երեք տարի նոցանով կվարսին շարունակ՝ իրաւունք կունենան քուէ տալու: Բնիկ լեզու ընդունած է Անգլիերէնն, եւ շրջակայ ցեղապետներէն գլխաւորներն իւրեանց որդիները Նիբերիայ կյուզարկեն, որ այնտեղ Անգլիական լեզու եւ սովորութիւններն ուսանին: Բոկանոն 1858 թուին մի գերեվար նաւէ 300 սեւեր ազատելով այստեղ բերաւ, ուսկից աւելի լաւագոյն տեղ նոցա համար չէր կարելի գտնել: 1866 ին

Հասարակութիւնը դաշն կապեց Պորտուգալի կառավարութեան հետ՝ որի ղօրութեամբ գերեզմանաւթիւնը ծովային աւազակութիւն կհամարուի եւ քսա այնմ կպատժուի: Միացեալ Նահանգներէ ձեռքով եւ նոցա ահագին ծախքով հաստատուած հնդկական դաղթականութիւններն, որոց նպատակն է բնիկ յեղերը պաշտպանել, քսա մեծի մասին վատթար կառավարութիւն ունենալով, վերայիշեալ միութարական հետեւանքները չեն արտադրեր: Կալիֆօրնիայում տեղական կառավարութիւնը յիշատակեալ նպատակի համար տարեկան 250,000 գուլար կրճաւէ: Թէպէտեւ ոմանք կ'իկայեն թէ՛ Մենդոցինայի մօտ իրենք իրենց թողնուած հնդիկները մի քանի տարի յառաջ բարեկայելուչ վիճակ ունէին, մօտ 4000 մարդ բոլորովին հայրական կառավարութեան տակ լինելով, սակայն այս էլ յայտնի է, որ 1860 թուին մօտերը բազմաթիւ հնդիկներ Կալիֆօրնիայում իրենց յանձնուած երկիրներին մէջ քաղցածութենէ մեռան: Նոմեկուլ տալի մէջ 1858—59 թուին 150 էն աւելի հանդարտաբարոյ հնդիկներ իւրեանց կնիկներով եւ որդիներով գաղթականների կատաղութեան զոհ գնացին, թէպէտ եւ իրենց համար նշանակուած տեղէն գօւրս երած չէին, այս թշուառները օրը ցերեկով հրացանի բռնուկցան սպիտակներէն, որ մինչեւ իսկ կնիկներին եւ ծծկեր տղաներին չէին խնայեր: Հումբոլդեան ծոցի շրջականները գրասնուած երկիրներում եւս այսպիսի սպանութիւններ պատահեցան: Հնդիկները, որ քաղաքացի ղօրքերէն հոր տեղեր վաճառուած էին՝ կրկին յետ դարձան քաղցածութենէն ստիպուելով: Սորա վերայ՝ ղինաւորած ղօրախումբը գիշերանց նոցա շրջապատեց եւ բոլորին կտորեց այր, կին եւ տղայ: Այսպէս կպատմեն Ս. Ֆրանչիսկոյի քաղաքում հրատարակուած լրագիրները: Զարմանալի չէ ուրեմն, որ երբ սպիտակներն այս եղանակով վարուին հնդիկների հետ՝ սոցա թիւը 100,000 էն նուազի եւ իջնի մինչեւ 30,000 մարդ: Հերշֆէլտը մի եւ նոյն վայրենիներին կնկարագրել իբրեւ բարեհոգի, անվնաս եւ խաղաղասէր յեղ, եւ կանէ: Սպիտակներն այս եղիւիկներին մարդասպան եւ չարագործ կրկնէն, երբ սօքա յուսահատութեան ծայրն հասած լինելով, յունենալով առաջուան պէս որսով ապրելու միջոց, կերակրուելու մի հնար չգտնելով, եւ իւրեանց առջեւ տեսնելով երբայրների արիւնալից դիակները, որ ոչինչ բանի համար խողխողուած

են, վերջապէս փոխարինութեան օրէնքին կգիմեն (եւ այն էլ որչափ հաղիւ անգամ) եւ կսպանեն մի մասը այն մարդերէն, որ իւրեանց երկրում աւերած եւ մահ կսփռեն: Վայրենիներն իւրեանց բնիկ տեղէն հեռացնելը նոցա վերայ վնասակար ազդեցութիւն ունի միշտ: Իրոկեզացիները քանի որ գեռ Գեօրգիայ տեղափոխուած չէին, հնդիկներն ամենէն բարեբարոյ ցեղն էին:

1829 ին նոցա առաջարկութիւն եղաւ, որ իւրեանց երկիրը թողնեն եւ Արկանզաս գաղթեն, եւ 29,000,000 ֆրանկ վարձատրութիւն խոստացուեցաւ, իսկ նոքա 15,000 ստորագրութեամբ խնդրով այս առաջարկութիւնը մերժեցին, բայց վերջապէս բռնի զիջան այն պահանջին: Այն օրէն ի վեր նոցա թիւն հետգհտէ կնուաղի, թէ նոցա մէջ տիրած ընդհանուր վհատութեան պատճառով եւ թէ մէջերնին ախտեր, յանցանքներ եւ հիւանդութիւններ տարածուելով: Ուաշինգտոնի վարչութիւնը սոյնպէս պահանջեց, որ Վենկսնդինի հնդիկներն հեռանան այն տեղէն, որի մայրաքաղաքը Վաշինտոն գեռ 1837 ին էր հիմնուած, եւ փոխարէն ուրիշ երկիր կառաջարկէր Միսսուրիէն արեւմուտք: Մէկ Ամերիկացի այս մասին կգրէ. «Յանր էր տեսնել այն եղիւններն գաղթականութիւնը այն երկրէն, ուր ծնած էին, եւ որ ի բնէ պատուական է. միայն նկարիչի վրձինը կարող է նոցա վշտերն արայայտել...: Նոքա կհեռանային իւրեանց հայրերի բնագաւառէն, որ նոցա համար թանգազին անկիւնն է աշխարհիս վերայ: Երբ դէպի արեւմուտք կհեռանային՝ բլուրի գագաթէն ողջոյն եւ վերջին մի հայեացք կձգէին իւրեանց սիրելի հայրենիքի վերայ, որ այլ եւս պիտի չտեսնէին»: Գուրոններն, որ երբեմն զօրաւոր ցեղ էին, այժմ՝ հաղիւ 40 — 50 ընտանիք լինին, որ Կանադայի Լորէտ գիւղում կբնակին: Շատ որսասէր են եւ արհեստների մէջ աշխատասէր, տարեկան 34,000 գոլլարի կոշիկներ, սահնակներ, համրիչներ, վզի ժապուէններ եւ այլն կպատրաստեն:

Վայրենի ցեղերի անիրաւաբար հալածումը, որ խիստ անգրթութեամբ կկատարուին, անհերքելի փաստերով կապացուցուին: Նիւ — Նօրկի վարչական լրագրի մէջ (1859, 16 Յունիսի) Տեքսասի մէջ հնդիկների դէմ գործուած ոճիրը կպատմուի, ուսկից կերելի, որ այնպիսի սահմանական (սահմանագիւլներում պատահած) կռիւներն ընդհանրապէս հետագայ կերպով ծագում

կառնուն: Յառաջ սպիտակները բռնի զօրութեամբ սեւերի երկիրները կմտնեն, նոցա լաւագոյն անտառները կգրաւեն, որսի կենդանիները կսպանեն, յետոյ խեղճերին օղիով կգինովցնեն՝ խաբէաբար նոցա ստացուածքը կկողոպտեն, կնիկները կառեւանգեն եւ կըռնարարեն: Սեւերը վաղ թէ ուշ վրէժնին հանել կը վճռեն եւ որ եւէ սպիտակամորթ կսպաննեն, այս ժամանակ շրջակայ գաղթականութիւնների մէջ վրդովումն կընկնի, սպիտակները զօրախումբեր կազմած՝ հնդիկների դէմ կելնեն, բնակարաննին կայրեն, հօտերը, վարուցանքը կոչնչացնեն, եւ նոցա կնիկներն ու որդիներն էլ անխնայ կմորթոտեն: Հնդիկներն համարուած են իբրեւ վայրի գաղան, որոց անպատիժ սպանելու իրաւունք ունի ամեն ոք: Ռոս, որ հիւսիս—արեւմտեան մարթի ընկերութեան մէջ կճառայէր, եւ միջոց ունէր հնդիկները լաւ դիտելու, կգրէ թէ՝ եւրոպացիները կարող են միշտ արիւնհեղութենէ խոյս տալ, եթէ կամհնան հնդիկների հետ արգարութեամբ վարուել: Հնդիկներն օրինակ, կպահանջեն, որ իւրեանց գետերի վերայ նաւելու համար որոշեալ տուրք տրուի, սպիտակներին նշանացի կցուցնեն թէ՝ կայարանն ուր տեղ է, յետոյ պարսատիկով քար կձգեն, սակայն առանց ճանապարհորդներին վնաս հասցնելու, իսկ երբ կտեսնեն, որ սոքա առանց վճարքը տալու հեռանալ կուզեն, ղէնքերի կղիմեն, Ռոս քաջութեան եւ արիութեան օրինակ ցոյց տուեց, երբ 400 հոգի չափ վայրենիներ զիակաները ձեռքերնին՝ եկան սիւնաշէն դղեակի վերայ, որի մէջ ընդ ամենը 10 մարդ կային, նա դուրս ելաւ եւ վայրենիներին հանգչեցուց: Պէտք է յիշել, որ Անգլիայի կառավարութիւնը հնդիկների հետ ըստ մեծի մասին հեղութեամբ վարուեցաւ, եւ այս մասին համակրութեան արժանի է: Հոգսոնեան ընկերութիւնը հնդիկներին հետ շարունակ բարեկամական յարաբերութիւնը հաստատ պահեց, նոցա ընծաներ տալով, եւ մինչեւ այսօր նոցա հետ կշարունակէ փոխանակութիւնը *) առեւտուր անել: 49⁰ հիւս. լայնութենէն վեր հնդիկ ցեղերի քանակութիւնը, համեմատական թիւը պահել է, մինչդեռ այդ լայ-

(*) Փոխանակուող նախնական առևտուրի ձևն է, որ ապրանքին տեղ փոխանակ ոսկի կամ արծաթ վճարելու՝ ուրիշ ապրանք կճարէին, այսինքն ապրանքները կփոխանակէին միմեանց հետ:

նութենէն վար բուսական նուագել է։ Ապրիլի տրոսի մէջ մինչեւ վերջին ժամանակներս կշարունակուէր բողմուէր պատերազմը։ Ամերիկացիներն իւրեանց սպանած հնդկիկներին ծաղրածութեամբ «այծ» անունը կուտան։ Հնդկական ամբողջ մի հաստուած կոտորելու համար բաւական է, որ նոցա վերայ գողութեան կասկածանք ունենան։ Կլարկ զօրապետի հրամանի տակ եղած Միացեալ Նահանգների վարչական զօրքերը, վերջին ժամանակներս, բնդդիմագրեցին, երբ նոցա կուգէին պատերազմի տանել հնդկիկների դէմ։ Նոքա շատ անգամ հնդկիկներին նաեւ պաշտպանել են սպիտակներին դէմ։ Օրէնսդիր ժողովն եւս իւր կողմէն առանձին ծախք չնշանակէր այլ եւս՝ հնդկիկներին դէմ պատերազմ մղելու, այնպէս որ այժմ գաղթականներն ստիպուած են առանձին զօրք ունենալ կամաւորներէ։ Լինկոլն նախագահը կը գովուի այս պատճառով՝ որ նա 3 տարի շարունակ մինչեւ վերջն հակառակեցաւ Մինէսոտի բնակիչների վրէժի նդգրութեան յագուրդ տալու, սրսնք խնդրագրով իրեն դիմել էին թէ՛ Սիուցեղի հնդկիկներն առանց ամենեւին պատճառի՝ սպիտակ բնակիչների վերայ յարձակեցան, ամեն տեսակ բռնաբարութիւն եւ տանջանքներ տուին եւ բաղմութիւ այրեր, կնիկներ եւ մանուկներ կոտորեցին, սակայն սպիտակներն ի վերջոյ յաղթեցին եւ սեւերէն 300 մարդ գերի բռնեցին, որոց մահի դատապարտեցին, պատերազմական օրէնքով։ Աւաշինկտոնի վարչութիւնը պատասխանեց թէ՛ լաւագոյն է նոցանէ մի մաս, (30 հոգի չափ), որ յանցանքին մէջ բռնուած են, սպանել, մնացածները՝ որ միայն նոցա դէմ ապստամբելուն եւ խռովիչների հետ խառնուելուն համար յանցաւոր են, ազատել, կամ բանտ գնել։ Սակայն Մինէսոտցիները այս վճռին դէմ ելան վայրենիների մեղքերը թուելով, եւ իւրեանց մեռածների թիւը 1000 ի հանելով, եւ յայտնելով թէ՛ այս կերպով մահէ ազատուած հնդկիկներն անպատճառ կենթարկուին Լինչի օրէնքին *)։ Բայց իրենք չեն ուզեր, որ այնպիսի միջոցների դիմեն։ Եւ յիշուի 150 հոգիէ կազ-

(*) Լինչի օրէնք կոստի Էիւսիս—ամերիկեան ժողովրդի մէկ օրինական վարմունքն, որ երբ մի յանցաւոր տէրութենէն անպատիժ կմնայ՝ ժողովուրդը նորան ձեռք բերելով կկախէ կամ խորագանի հարուածներով կպատժէ։

մուսա՞ մի հրոսակ, որ զինաւորուած էր կապիկներով, գանա-
կներով եւ սուկիներով, բանտին վերայ յարձակեցաւ եւ կուզէր
նորս մտնել հնգիկները կոտորելու, բայց կառավարութեան զօր-
քը նոցա յարձակումն յետ մղեց: Այս մասին «Times»-ը գիտեց
թէ՝ հիւսիս—Ամերիկացիները կապառնան իրենք եւս վայրենի
դառնալու: Աւրիշ անգամ կալիֆորնիայում հետեւեալ անգրը
պատահեցաւ: Անգամ մի հնգիկները մի մարդ սպանել էին.
սպիտակներն հնգիկ խաղաղ ցեղերէ 26 հոգի կալանաւորեցին,
նոցանէ երկուքը կրկին արձակեցին, որ երթան երեք օրի ըն-
թացքում մնացեալ յանցաւորները բերեն, եւ եթէ յետ չգառ-
նային, նոցա ընկերները պիտի սպանուէին: Գնացողներն յետ
չդարձան եւ այն 24 անմեղները եղերական մահով սպանուե-
ցան: Թէ որպիսի անգթութեամբ սպիտակները սեւերի գէժ
պատերազմ կմղեն, յայտնի կերելի այս պատուէրէն, որ Տեքս-
սի 2-դ գնդի հրամանատար Բէյտոն գնդապետը կանէր քաղա-
քական զօրքի սպային. (այս վրդովիչ յիշատակագիրն հրատա-
րուիւեցաւ «Nashville—Union» «լրագրում») լսեցի որ հնգիկները
ձեր բանակած տեղը եկել են, որպէս զի դաշն կապեն: Գաշնա-
ւորութեան գետանաժողովը օրէնք հրատարակած է, որով
թշնամական ցոյց անող հնգիկները կոտորուելու կենթարկուին.
այս հիման վերայ ամեն տեսակ ջանք արէք, որ ապահանքը եւ
հնգական սւրիշ ցեղերը ձեր մօտ գան հաշտութեան պայման-
ներն ընդունելու: Երբ որ գան հաւաքուին, հոգացէք բոլոր հաս-
կաւորներին կոտորել, իսկ աղաներին ծախեցէք, որպէս զի նոցա
գնով այդ կոտորածի ծախքն ելնէ: Ոչ մի բանի չխնայէք, ձեր
առաջադրութեանն յաջողութեամբ հասնելու համար, եւ բա-
ւական զօրքով շրջափակ պատեցէք, այնպէս որ, ոչ մի հնգիկ
խուսափի չկարողանայ, 1860 ի տեսները հումքով շրջանակի
կառավարութեան, Պիուտոյ ցեղին հետ կապած դաշնադրու-
թեան մի յօդուածը կատէ, թէ «բոլոր հնգիկները 7 օրի մէջ
շրջանակէս պիտի հաւանան, ապա թէ ոչ կմեռնեն»: Տեղական
լրագիրն այս դաշնադրութիւնը օգտակար համարեց հնգիկնե-
րի համար եւ մէջը հաշտութեան գրաւական գտաւ, եւ քաղա-
քացիներին կհոչէր «նորա կատարումը փութացնել»: Բայց ամե-
նավրդովիչն այն պատերազմական նշանաւոր օրէնքն է, որ Զի-
գագլի մէջ Մեկսիկայի կառավարութիւնն հրատարակեց

սպախների կողմէն արշաւանքների առաջն առնելու նպատակով. կառավարութիւնը կիսօտանար 100 դոլլար, հասակաւ որ հնգիկի գիակի համար, 50 դոլլար կնիկների գիակին եւ 25՝ տղաների գիակի համար. ի հարկէ այս վարձն աւելի մեծ է՝ քան թէ այն, որ մի քանի տէրութիւններ կապել են ամեն մի գաղանի գլխի համար. Բայց ի պատիւ հառաքակապետութեան պէտք է առել, որ այս բարբարոսական օրէնքը մի քանի շաբաթ միայն կեանք ունեցաւ, եւ երբէք ընդունելութիւն չգտաւ կենդրոնական վարչութեանէն. Բայց իւր՝ թէպէտ եւ կարճժամանակեայ՝ զոյութեան միջոցին գործագրուեցաւ. Գրիգ, որ այս անցքը կպատմէ եւ ուրիշ շատ օրինակներ կրերէ, սպիտակների խարդախութեան եւ անգթութեան, ինքն աչքովը տեսաւ՝ որ Ձիգադոյի վարչական տան առջեւ կանգնած էին խումբ մի ձիաւորներ, որ իւրեանց նիզակների ծայրն անցուցել էին արիւնշալից գիակներ. — նոքա պնդել էին մի կնոջ եւ մի տղայի ետեւէ, որ իւրեանց ցեղին ետեւէն կերթային—եւ նոցա սպանել էին. տղային համար կպատմէին թէ մեռաւ. . . : Սակայն միայն Ամերիկացիներն ու Եւրոպացիները չեն, որ այսպիսի միջոցներով քաղաքակրթութիւն կտարածեն. Չինացիներն եւս Ֆորմոզայ վայրերի կղզեցիները ջնջելու համար, այնտեղ վազրիւր տարան, բայց իւրեանց նպատակին չհասան, վասն զի բնիկները լաւ որսորդ էին:

Գ. ՃԷՏ Ա. Լաւրանի «—»

Ս. ՄԱԼԽԱՍԵԱՆՅ.

ՄԱՐԴՈՒԹՈՒՔԻ ՄԷՋ ԽԱՆԿՈՒԱՆԹ ԹՈՅՆԸ

ՆԱԳԱՍՏԵԱՆԵՐԻՑ ԵՆՅՏՆԱՆՍ.

Ո՞վ կարող էր մտածել, թէ մենք կրումենք թոյն մեր բերանում, եւ թէ՛ այդ թոյնը—մեր թուքն է: Ո՞վ կարող էր մտածել, թէ այդ, ըստ երեւութին, կատարեալ անվնաս հեղուկի մէջ, իրան համար բուն է շինել վնասակար սնկիկը*) (որդ),

(*) Սարգսոյները համար, որ բաւական ծանօթ չեն Գաղղիական ուսումնականաց նորագոյն տիրմիւնարանութեան հետ, (ասացուած, որ յատկանշուալ գիտութեան) դուցէ աւելորդ չի լինիլ նկատել, որ սնկիկ կամ միկ-